

1. Hallucinogener: Kontakten til ånderne

Hvis man nogensinde er ude i en skov om natten, hvilket jeg nogle gange er, og det så blæser, så kan man sætte sig op ad et træ og lytte ud. Så kan man jo høre en detaljegrad af lyden. Man kan høre hver eneste gren, hvordan den svinger. Du kan få en følelse af, hvordan skolen føles - altså rent fysisk. Træerne, du kan høre dem, som vinden passerer igennem dem. Og det bliver meget, meget detaljeret, når du er psykedelisk påvirket.

Jeg har altid været en lille smule bange for den slags, som Fanny taler om. For hvad er det egentlig, man kan åbne op til? Der var godt nok en enkelt gang i Amsterdam, hvor jeg kunne mærke, at bladene ville sige mig noget. Jeg fandt aldrig ud af, hvad det var, men jeg tror ikke, at det var noget ubehageligt. Mit navn er Lasse Telling, og i fem udsendelser dykker jeg ned i rusens historie. I den første udsendelse skal vi høre om den rus, der åbner dørene ind til det ukendte og tager dig langt væk fra alt det, du troede, du vidste. Rusen, som regnskovsindianernes shamaner brækker sig af og bruger til at forvandle sig til jaguarer, som hippierne brugte til at åbne dørene til sindet, og som terapeuterne både ser store muligheder og store farer i. Det skal handle om den psykedeliske rus, som blandt andet peyote, meskalin og svampe skaber. Men vi starter i regnskoven med den efterhånden både berømte og berygtede ayahuasca. Jeg er taget ind til Nationalmuseet for at møde kvinden, der lidt klichéfyldt er blevet kaldt Danmarks Indiana Jones. Antropolog og arkæolog Inge Schjellerup har gennem årtier arbejdet i Sydamerika, og i denne serie er hun vores husekspert. Hun har blandt andet arbejdet mellem indianere, der i hundredvis af år har brugt rusmidlet ayahuasca.

Nu har vi jo talt om shamanerne i Sydamerika, og hvor mange forskellige ting de bruger for at komme i trance, og der ayahuasca jo netop en af de mest kendte i dag. Ayahuasca kommer faktisk fra en lian, og så kan man simpelthen få saften ud, og så bliver den nogle gange selvfølgelig blandet med noget andet. Og så kan man forestille sig, at sådan en shaman han begynder på sine riter, og han synger, og der er en hel flok omkring ham. Det kan være, at han netop skal uddrive sygdomme af en eller anden, og så sker der jo det, at han skal i trance. Men helst i forbindelse med en af de vigtigste hjælpere, han har, og det er en jaguar. Og han bliver faktisk ifølge sig selv til en jaguar, og han siger "rawr" fuldstændig ligesom en jaguar. Og de omkringliggende mener simpelthen, han har fået jaguaren ind i sig. Og så begynder han på sine forskellige riter af for-

skellig slags. Og det øjeblik, hvor de første kristne missionærer kommer dertil, så bliver de jo fuldstændig skrækslagne. Og de kalder det simpelthen for djævelens værk. Det siger jo sig selv, at de tror jo simpelthen, han er besat af en djævel - eller måske flere.

For det er voldsomme sager at komme i kontakt med ånderne og guderne. At tage et rusmiddel, som ayahuasca er ingen fornøjelse. Men det er heller ikke meningen.

Altså fordi shamanerne bandt andet mener, at noget af det ligesom kan fungere som medicin, så - for eksempel hvis man tager det dér ayahuasca, så mister man simpelthen bevidstheden i seks timer. Og det begynder allerede en halv time, efter man er startet. Så man ligger stort set bevidstløs. Man får alle de dér syner. Når det har varet et stykke tid, så begynder nogle at brække sig over det hele og får diarré. Det er noget, som man også kalder la puerca. Det er en renselsesproces. Og det er altså meget kendt i forbindelse med netop det dér ayahuasca. Man bliver rensset, og man må ikke spise noget, der er særligt krydret, og man må ikke spise fedt, ikke have salt i maden eller noget med kaffe eller te, og man må heller ikke have sex hverken før eller efter sådan en ceremoni dér.

Indianerne bruger ayahuascaen til at komme i kontakt med ånderne i regnskoven, og umiddelbart er der lang vej til det vintersmattede sommerhusområde i Nordvestsjælland, hvor jeg mødes med Fanny? Fanny er blandt andet uddannet biolog, og hun har arbejdet som gymnasielærer. Men det var ligesom om, at hun søgte efter noget andet. For at sige det lidt forsimplet, så er Fanny absolut ikke bange for svampene. For ifølge hende er der så meget, den vestlige videnskab ikke forstår, når de taler om de hallucinogene rusmidler. Men det vender vi tilbage til om lidt.

Svampen har et hemmeligt liv. Den vil gerne gå i symbiose med os. Den låner vores nervesystem, og så åbner den op for sin ånd, sådan så dens ånd kan træde ind i kroppen.

Først skal vi høre lidt om de psykedeliske seancer, Fanny holder, hvor deltagerne medbringer deres egne svampe. For ligesom hos indianerne tror hun også, at rusen kan skabe kontakt til ånderne og universet. Også selvom man sidder i et lille hus på Sjællands Odde.

Det jeg oplever, som denne her svampeånd selv får ud af det - fordi sådan er det jo med symbioser, at vi får jo gensidigt noget ud af hinanden - det er, at den gerne vil åbne op til maksimal bevidsthed. Vi går og føler os som afgrænsede væsener sådan i vores hverdag, men i virkeligheden så blæser verden jo igennem os. Og på trip så bliver der altså lige åbnet op for dørene lidt mere. Det vil sige, de her fælles stemninger for eksempel - og vi taler ikke kun om menneskestemninger, vi taler også om skovens stemning, om stemninger, der glider ud af klipper, og om universets stemninger, der taler ned til os og træder igennem vores nervesystem. Om det er gennem elektromagnetisme eller tyngdefelt, det ved jeg ikke helt. Men der er i hvert fald masser af ting, der påvirker os hele tiden. Og det at blive i ét med universet - altså det er jo dybest set også det, buddhisterne taler om - det er ligesom det, som jeg oplever, at svampene prøver at få en hen imod. Og så undervejs så kan der være al mulig psykisk fridder, som de gerne lige vil rense ud i for at optimere din denne her værtskrop, som de har trådt ind i. Så på den måde er de jo også til gode for dig, fordi hvis du har et spirituelt ønske om at få åbnet op til verden og få nogle erkendelser ind og øge din bevidsthed, så kan I arbejde sammen.

Det lyder lidt vildt, at Fanny ligefrem kan tale med svampene. Det kunne jeg i hvert fald ikke dengang i Amsterdam. Og så har jeg også altid været i tvivl om, om svampene nu også er nogle, man kan stole på. Hvad nu hvis de tager en et sted hen, hvor man ikke har lyst til at være? Kan man så slippe ud igen?

Jeg har filosoferet lidt over det her med - jeg har faktisk spurgt svampene - om hvad de er for nogle. Fordi umiddelbart så kan man sige, at man spiser en eller anden tørret, død, organisk organisme Den havde sit liv under jorden, og så er den blomstret som sådan en svamp dér, og så tørrer vi den. Så reelt er den jo død, når vi spiser den. Men den har så efterladt det her stof psilocybin, som er inde i den, og som på fantastisk vis passer ind i vores nervesystem. Mange de siger, at den passer ind i min hjerne, men det er ikke kun i hjernen. De fleste receptorer for psilocybin de sidder faktisk nede i tarmene. og det er også derfor, den godt kan få maven til at rumle lidt, og du kommer virkelig i kontakt med dine følelser, og de sidder jo nede i maven.

Shamanerne føler altså, at de bliver til jaguarer, når hallucinogenen går ind. Fanny siger, at hun taler med svampene, som så leder hende på vej. Men hvis vi nu vender tilbage til den vestlige videnskab, så er det altså ikke helt det, der foregår med os, hvis vi

spiser en svamp eller drikker lianjuice. Så er det hele nemlig noget inde i vores hoveder, og det kan gå både den ene og den anden vej.

Altså, man kan sige, som stofgruppe har de sådan set ingenting tilfælles med hinanden kemisk, eller hvad de er lavet af, eller hvor de kommer fra.

Morten Hesse er forsker ved Center for Rusmiddelforskning. Han er den her series rusmiddeleksperter, og han har en noget mere vestlig forklaring på, hvad der sker, når ayahuascaen, svampene og alle de andre stoffer får sindet til at åbne sig.

Jeg vil ikke engang sige, at der er noget særligt fælles i forhold til, hvad der foregår i hjernen med dem, som vi kender til. For nogle af stofferne aner vi ikke, hvad der foregår i hjernen. Der ved vi slet ikke, hvad de binder til. Det, som er fælles for det, vi kan kalde rusen, det er ikke nødvendigvis en behagelig oplevelse. Det er en oplevelse af, at synsoplevelser og andre sanseoplevelser forandrer sig. Man ser ting på en helt anden måde: Ting kan ændre form; ting kan bevæge sig, som ikke bevægede sig før; man kan opleve, at farver ikke bare ændrer tone, men ændrer sig helt, så noget der før var rødt, pludselig bliver blå; og man kan opleve, at man også ser ting, som kommer helt ud af ingenting. Og hvis man har taget mindre doser, så kan man opleve, at der er en følelse af tilstedeværelse af nogen eller noget i rummet. Man kan beskrive sådan noget som at selvet bliver splittet, eller at selvet ophører med at eksistere, eller at man føler sig ét med alle mennesker eller ét med verdensaltet - de her oplevelser som folk beskriver som religiøse og spirituelle. Og det kan man også opleve, hvis man er for eksempel skizofren. Så der er også nogle ting, der ligner hinanden.

Første gang jeg mødtes med Inge Schjellerup, havde hun taget en lille gave med til mig fra sin have. Det er en cirka 20 centimeter høj kaktus af sorten San Pedro, som hun selv havde fået af en biskop i Peru. Den ser uskyldig, måske lidt kedelig ud, men hvis man skærer noget af skrællen og koger den, kan man komme frem til en slimet, grøn masse, der hedder meskalin. Og ligesom ayahuascaen er den blevet brugt af indianerne i Sydamerika til at komme i kontakt med noget, der er større end os selv. Bagsiden er bare, at den også kan give en voldsom rumlen i maven, opkast og et mylder af negative tanker. Et såkaldt dårligt trip.

Det er den, som shamanerne bruger langs Perus kyst og har brugt i årtusinder. Og der er det jo, at man simpelthen kan skære en skive af, og så koger man den, og så kan du begynde at få lige præcis hallucinogene fornemmelser. Jeg ved ikke, om du har prøvet den endnu.

Ikke endnu.

Den har jo også det sjove, at den har fået et katolsk navn, San Pedro. Og det er jo netop, fordi man siger, han har jo nøglerne til himmerige. Så hvis du tager den, så er det, som om himmerigs Paradis åbner sig for dig.

Men det er ikke kun i Sydamerika, at rusen er blevet og stadig bliver brugt til at få kontakt. På samme måde som regnskovsindianerne bruger træernes lianer til at lave ayahuascaen, så bruger Nordamerikanske indianere også kaktusser til at lave stoffet peyote.

Altså, peyoten er jo meget kendt fra Mellemamerika og Mexico især og så Nordamerika. Og der har man jo faktisk brugt det på præcis samme måde. Og jeg tror nok, at med hensyn til peyoten er det jo sådan, at der er rigtig mange, der bruger det i dag, også i Nordamerika. Og man er begyndt at lave nogle indfødte, nordamerikanske samfund, og nogle af dem bruger det faktisk til at lave nogle særlige kirker. Og man har også brugt det i forbindelse med de dér nordamerikanske indianeres spøgelsesdans, "ghost dance". Men der er faktisk noget, der hedder The Native American Church, og de er blandt nogle af de anerkendte trossamfund i USA, som bruger peyoten i deres forskellige ritualer.

De psykedeliske planter er altså blevet brugt ceremonielt gennem tusinder af år ikke kun i Nord og Sydamerika, men også i for eksempel Indien og det gamle Grækenland. Men der gik lang tid, inden den psykedeliske rus begyndte at dukke op her hos os i Vesten. Og det var ikke de helt naturlige planteekstrakter, der først kom på mode hos os. I 1940 kom en schweizisk forsker til at spise lidt af et nyt stof, han havde fremstillet i laboratoriet, da han eksperimenterede med en ny medicin. Han fik en vild dag, for stoffet, han havde lavet, var LSD. Det rusmiddel, hvis hallucinogene evner blandt andet hippierne senere blev meget glade for, men som også er berømt for sine voldsomme effekter, der kan have dødelige konsekvenser, hvis de kommer ud af kontrol. Fanny gik tidligt

i gang med at eksperimentere med de psykedeliske rusmidler, og hun har prøvet det meste. Som helt ung meldte hun sig ind i en heksekult, der drog ud i skoven for at spise LSD. Men noget af det var alligevel lidt for voldsomt. Men lad os høre Fanny forklare, hvorfor hun mener, hun kan bruge rusen, og om hun slet ikke er bange for det dårlige, rusen kan tage med sig.

Altså, LSD'en havde sine ting, men personligt synes jeg, at LSD'en er lidt for hård og for længe, hvor jeg bedre kan lide svampene. De taler mere til mig, fordi - jeg føler, det er fordi, de kommer fra naturen simpelthen og ligesom er vejledere. Og jeg ser det som en slags symbiotisk samarbejde, vi har. Sjælen, som jeg oplever det, er den grundsubstans, som er inde i hvert eneste individ, ja faktisk inde i hver eneste levende organisme på Jorden. Og det at finde tilbage til sin sjæl det er at finde tilbage til sin egen indre original. Og mange mennesker har levet i årevis, hvor de slet ikke kunne mærke inde i sig selv. De har bare fulgt med. Og så på et tidspunkt bliver de jo deprimerede, fordi de kan mærke, at der er et eller andet, "jeg kan ikke mærke mig selv," og så sidder de og visner indeni. Når så sådan en person spiser svampe og går ind i den her oplevelse, det der sker er, at når du tager svampene, så efter sådan en 20 minutter, startede det for nogle allerede, en halv time - så begynder man stille og roligt at føle, at man drifter over i en anden virkelighed. Og så det der med at sige: Bare læg dig ned, bare gå ind i dig selv, og så uanset hvad du møder - hvis der er svære følelser, eller hvad der end er - så bare rum det. Bare tag imod det. Lad være med at dømmе dig selv. Lad være med at sige, "jeg vil have den gode oplevelse." Fordi hvis der kommer nogle svære følelser, så er det dem, der kommer, og så er det dét, som er dig, som du ligesom skal tage fat i og sige ja til.

Og så begynder man faktisk - hvis man ligger med lukkede øjne, så begynder man ofte at have lidt visioner. Pludselig kommer der det, jeg kalder for svampedrømme. Og jeg opfordrer folk til at bare føle med dem, ligesom hvis du skulle sove. Altså bare giv slip. Du kommer ikke til at falde i søvn, men prøve at slappe af, som om du skulle sove. Og så begynder der at komme nogle billeder og nogle drømme, og måske ser du noget, hvor du umiddelbart ikke lige forstår, hvorfor skal jeg se det her. Men bare bliv ved. Bare køre med det. Og så begynder måske eventuelt at have en bøn med. Hav en kommunikation med svampene. Spørg dem om noget, eller sig til dem, at du søger healing. Hvis du er lidt bange for trippet, kan du også sige til dem, at de godt må være en nænsomme med dig - at du har din tillid til dem, men vær nænsom ved mig. Jeg vil gerne se, hvad der nu er, at man gerne vil se. Og så stille og roligt, så kommer man ind i nogle

erkendelser, nogle forståelser, lige pludselig. Og det er ikke sikkert, at du kan sætte det på ord. Ofte hvis man spørger en person på svampe om at forklare det, de oplever, så går de lidt sur i ordene. Så det er bedre, at de bare ligger og flyder med, fordi mange af de erkendelser er simpelthen uden for sproget.

Ligesom Fanny selv synes, at svampene kan få hende til at komme dybere ind i sig selv, så opdagede de vestlige forskere snart, at blandt andet LSD'en kunne bruges i psykiatrien. Fra midten af 1900-tallet begyndte forskerne selv at tage stofferne, så de kunne få en oplevelse af, hvordan en psykotisk tilstand måske kunne føles. Og når det blev givet til patienterne, var det som om, at de kunne åbne en dør til de inderste dele af sindet, som normalt lå gemt langt væk under overfladen. Men som jeg tidligere nævnte, gik der heller ikke så lang tid, inden rusmidlerne slap ud af lægernes kløer og landede mellem blandt andet hippierne i USA. Her blev rusmidlerne brugt til bevidsthedsudvidelse, til at overskride sin egen krop, og - det lyder rimelig vildt på en dansk, grå hverdag - til at gå i forbindelse med andre. Men for Fanny lyder det ikke vildt. Hun er ikke i tvivl om, at det fungerer sådan, for hun har selv oplevet det.

Hvis jeg så er sammen med en person, der er på svampe, så påvirker det også mig rigtig meget. Så jeg kan mærke, at deres nervesystem begynder at synge nogle andre sange end normalt, og det påvirker mig. Det er lidt det samme... Jeg tror, der er mange, der kender den der følelse, at hvis de har prøvet et trip og så går forbi nogle på gaden, som tripper - altså sådan et selskab på LSD for eksempel - jeg kan godt sige dig, man smelter fuldstændig. Man bliver ført med i deres virkelighedsboble, fordi de kommer gående med deres sanser tændt. Og igen: det er ikke noget, vi anerkender naturvidenskabeligt, men stemningssansen er en reel sans, vi har, som mærker ud og mærker andre stemninger.

Rusmiddelforsker Morten Hesse har lidt en anden opfattelse af det, som Fanny beskriver. Igen er det noget med hjernen. For selvom der i dag stadig arbejdes med de hallucinogene rusets potentialer i psykiatrien, så har videnskab og spiritualitet det med at støde sammen. Og for Morten Hesse er den her slags rusmidler absolut ikke noget, man bare lige selv skal eksperimentere med. Man aner ikke, hvad der kan ske.

Der har været nogle forsøg i gang forskellige steder, og der er lavet nogle forsøg allerede, som tyder på, at en meget struktureret terapeutisk setting med en meget omsorgs-

fuld og dygtig terapeut, så kan nogle typer af psykiske lidelser som PTSD, depression og angst i visse tilfælde afhjælpes med en session, hvor terapeuten gejer én igennem sådan en LSD-rus eller psilocybin-rus. Det er langt fra at være fastslået, at sådan er det, det virker, og det kan gøres. Og det er slet ikke fastslået, at det kan lade sig gøre at indtage sådan et stof på egen hånd eller med gode venner, og så får man det bare bedre af det. Så jeg vil sige, det her skal ikke opfattes som et råd om, at hvis du føler dig angst, eller hvis du har PTSD, så skal du bare tage LSD eller psilocybinsvampe, og så vil du blive rask og sund. Men der er måske behandlinger på vej, som kan blive til noget, hvor man bruger de her stoffer sammen med terapi - fordi der er jo også muligheden for, at man - især hvis man er i en situation, hvor man ikke har nogen støtte og ikke har nogen omsorg omkring sig og tager de her stoffer - så får en ubehagelig oplevelse og bliver skræmt og skal leve med en følelse af kaos indeni i lang tid efter. Så får man en ekstremt ubehagelig oplevelse i situationen, og ekstremt ubehagelige oplevelser har det med at sætte sig som angst og som utryghed ved verden bagefter. Og den angst og utryghed kan slide på én i lang tid.

Men skepsis eller ej: Inden for de senere år er der også kommet fokus på de såkaldte mikrodoser af psykedeliske stoffer, hvor en meget lille, næsten ikke mærkbar mængde bliver taget. De skulle hjælpe på tankerne, kreativiteten, sindets balance og alt muligt derimellem.

Mikrodoseringer er noget, som vi er nysgerrige i forhold til, hvorfor oplever folk, at det virker? Men vi er også lidt skeptiske over for, om det overhovedet gør noget, for det er så små doser, så vi tænker, "kan man overhovedet mærke det?" Og hvis man ikke kan mærke det, så vil vi godt have meget stærke indikationer for, at det kan gøre noget, og det har vi ikke set endnu. Vi tror det nok er primært placebo, men vi kan ikke udelukke, at det kan noget.

Lad os tage tilbage til regnskoven. Inden for de senere år er ayahuascaen nemlig også kommet mere og mere i fokus. Før blev det drukket dybt ind i regnskovens mørke, men som efterspørgslen stiger, og nysgerrige vesterlændinge nærmest flokkes mod rusen, så er der begyndt at dukke deciderede ayahuasca-centre op både her og i Vesten. Og det er ikke helt uden problemer.

Der er mange europæere og os, der finder ud af, at man kan bruge det til netop at komme i en anden tilstand. Det er faktisk blevet virkeligt meget på mode. Og der sker jo så det, at mange slår sig sammen med nogle shamaner og laver centre i forskellige steder på de østlige skrånninger af Andesbjergene, for det er især dér, de holder til. Så begynder de på de dér seancer, og mange af dem bliver jo høje og synes, det er fantastisk. Og der er blandt andet en engelsk pige, der prøver det, og hun siger "Jamen, jeg har røget, og jeg har prøvet alt muligt. Men oplevelsen af ayahuasca det mest fantastiske." Men hun gjorde det sammen med en veninde, og veninden døde. Det er nemlig meget, meget problematisk, fordi det giver jo forhøjet hjerteslag og alt muligt, så derfor er det en meget, meget farlig ting eller oplevelse at gå i gang med sådan noget ayahuasca.

Der var netop en franskmand, han havde slået sig ned blandt shipibo-indianerne, som i øvrigt er meget kendt for meget, meget flotte krukker og nogle meget, meget fine mønstre i deres tekstiler. Og han boede der en tid, og han var overbevist om, at nu skulle han måske også til at være shaman. Men han skulle lige have noget mere ayahuasca. Han skulle lige være høj igen. Så han kontaktede den gamle kvinde - for det er også kvinder, der kan administrere ayahuasca - og så sagde han, at nu skulle han have sådan et trip igen. Men hun sagde nej, han skulle ikke have mere, han havde ligesom fået nok. Og så blev han simpelthen så vred på den gamle kvinde, at han slog hende ihjel - jeg tror kun, det er en to år siden - hvorpå shipibo, hendes mandlige slægtninge, slog ham ihjel. Problemet var jo selvfølgelig så med hensyn til det peruanske politi, der hørte om det, at for dem der vil det jo altid være indianerne, der er de onde. Det er dem, der er skurkene. Jeg tror ikke, de slog dem ihjel, men de tog i hvert fald de der mandlige slægtninge ind og fængslede dem for lang tid.

Det er jo lige præcis det, der er problemet. Det er, hvor vi vil prøve på at trænge ind i de andres kultur og de andres levemåde. Det kan vi ikke. Vi er ikke en del af den kultur. Og det samme, når man er antropolog, så er der nogle, der tror, de kan blive native - go native. Det mener jeg ikke, man kan. Jeg mener, man kan sætte sig ned, man laver sine interviews, og man kan virkelig prøve på at høre og prøve på at forstå. Men man bliver jo aldrig en af dem på nogen måde.

Fanny får besøg i morgen i det lille hus i Nordvestsjælland. Hun skal afholde en ceremoni, hvor de skal spise svampe. Hun har gjort et rum klar med lydoptagelser fra vinden i skoven, og hun har lydisoleret væggen ind mod naboen. Ceremonierne har det med at

trække ud, og selvom Fanny er guide, ved man jo aldrig, hvordan den på trip vil reagere.

Jeg sagde engang til én, "Det er ikke mig, der er psykologen. Det er svampene. Jeg forbereder dig bare mødet til min storesøster dér, ikke?" Fordi det, der virkelig gør det værdifuldt, er, at du får ikke at vide af en anden, at det er sådan her, du skal løse dit liv. Du gør det i samarbejde med svampene. Det vil sige, det er dine egne erkendelser. Og egne erkendelser virker så meget mere, end hvis du får det at vide af andre. Så det er helt inde i grundsubstansen på dig selv, at udviklingen sker.

I næste udsendelse om rusmidlernes historie skal vi høre om de grønne blade, som holdt inkaerne vågne i bjergene; om studerende, der læser hele natten på Ritalin; om nazisternes amfetamin; og om de andre rusmidler, der er blevet brugt til at kunne blive ved og ved. Rustur er produceret af mig, Lasse Telling, for Loud og Vores Tid, Nationalmuseets digitale medie. Du kan finde udsendelserne på vorestid.dk, loud.land eller dér, hvor du plejer at lytte til dine podcasts.